

२६

८ (११) २८

अथ

१६

४ (११)

ग्रन्थनामः-

संस्कृत विषय संग्रहः

Sanskritapatra Sangraha

कर्तृनामः-

विषयः-

(मिन्न मिन्न) Rhinastin

(१६) ब्रह्मसूत्र भाष्यम् २१२९

(१८) ब्रह्मसूत्र भाष्यम् २१३०

Brahmasutra Bhashyam
Ganapati Yantram

त्रयं बह्वक्षणेन विविष्टं यवहारो विवक्षितः स्वरूपमात्रं यवहारो विवक्षितः
 कल्पं हृदि निश्चायाद्य निराकरोति। स्वप्रकाशतेति। स्वप्रकाशो वा दिव्यवहारो
 स्वप्रकाशो विविष्टो षण्णोपनायको नाय पुरुषः स्वयं ज्योतिरिति सादिनेदीन
 वाक्यजन्यवृत्ति सावेष्टतु नियमात् अनेकाति कते सयः सो जायिका
 मविषयक विविष्टं यवहारो ५ पाश्चान्ता यक प्रमाणापेक्षानियमेपि
 न स्वरूपमात्रं यवहारो न दपेक्षेति विनीयमासीकते। ओपाधि
 केति। सममेतदिति। घटादिप्रपंचे पि घटत्वादिविविष्टं यवहारो २७
 वविष्टो षण्णोपनायकमात्रापेक्षानियमेपि घटस्वरूपमात्रे
 न दपेक्षेत्यपि न कुं चक्यते न एवासासि स्यादित्यर्थः। उक्तमि
 ति। अपि चैवमित्यादिने कर्मि तयः। यवहारः स्वरूपमात्रं यवहारः
 तथा च विविष्टं यवहारो विवक्षितः स्वप्रकाशतेति सावेष्टतु नियमात् सहा वा न्ना

त
 पाश्चिक विषयत्वं इत्तत्रा ते कस्मै ज्ञानस्येति विवक्षितं परिणामेनानुवर्तते। अत्रि। अत्रि।
 रेका वक्षिन्न स्यादेव दुःखं तेति परोक्षे वविष्टो प्रपञ्चतमनो दुःखं तं प्रपुमि
 तिसदृष्टं तमुपपादयति। किंचेति॥ किञ्चनेनेति। अत्रिरेका वक्षिन्न स्यादुःखं तं
 वचनेन किमिति सार्थः। शुद्धेन रूपेणेति। विविष्टो षण्णोपनायकमात्रं यवहारो २७
 तथा च स्वरूपेणादुःखं तमेव हेतुतेन विवक्षितं तमिति लावणम्। अत्र प्रपञ्चं किं
 ज्ञानविषयत्वं मात्रं दुःखं। शुद्धेन रूपेणाज्ञानविषयकं त्वं वा। आद्यं दुःखं
 निमादसीति। शुद्धेन रूपेणाज्ञानविषयत्वं मास्ति तयः। आलनीति। वि
 विष्टो षण्णोपनायकमात्रं यवहारो २७ तयः। अत्र प्रपञ्चं किं
 विविष्टो षण्णोपनायकमात्रं यवहारो २७ तयः। अत्र प्रपञ्चं किं
 विविष्टो षण्णोपनायकमात्रं यवहारो २७ तयः। अत्र प्रपञ्चं किं

लावेन कृत्वा न रूपेणान्दुश्यते इति दुःश्रुत रूपहेतु न्यतिरेकावधारणं
 यथैसाध्यमतिरेकाभावहेतु न्यतिरेकमात्रेण न्यतिरेकव्याप्तिसिद्धिरित्यर्थः।
 द्वितीयं दूषयति। अपि चेति एवमपि कुक्षिस्थद्वितीयां गीकारधीत्यर्थः।
 घटोपीति घटस्यापि घटत्वावच्छेदेन विशिष्टरूपेण दुःश्रुतं गीकारान्ता
 नुप्येन रूपेणान्नान विषयत्वरूपं दुःश्रुतं लागा सिद्धमित्यर्थः यद्यपि
 निर्विकल्पकां गीकारेण घटादौ लागा सिद्धिः परिहर्तुं शक्या तथापि नि
 र्विकल्पकानं गीकारादिप्रायेणोदमिषवर्गं तव्यं। न दं गीकारवादे तु
 चमोद्यतीदृशपदाथे लागा सिद्धिर्द्रष्टव्या तत्र निर्विकल्पकाप्रवृ
 त्तविशिष्टरूपेणोवनेषां दुःश्रुतेन नुप्येन रूपेण दुःश्रुतवाला वादिति।
 दशैव प्रतियोगिप्रतियोगिनि। वृत्तिज्ञानं प्रतिविषयतया संप्रतिष्ठ

26

मात्रमित्यर्थः। येन मनोपिवृत्तिरूपज्ञानविषयतुरूप दुःश्रुतसद्वेन टि। श्री
 हेतुरन्तर्गतिकस्यपिदोतसावः। न्यवहारइति। घटदिप्रपञ्चे स्तीर्दी। यद्यपि
 दिव्यवहारे घटाद्यतिरिक्तसंविज्ञापे सन्नियमान्ता सिद्धा मनि। आमनः
 स्वसप्रकाशत्वेन ननु वहारे स्वातिरिक्तसंविज्ञापे सन्नियमान्ता वादि
 तिज्ञानव्यं। अत्र स्वातिरिक्तपदाभावे आमन्यतिव्याप्तिः स्यात्। आमनोपि
 स्वरूपव्यवहारे स्वसंविज्ञापे सन्नियमान्ता द नुक्तं स्वातिरिक्तं नि
 यतिपदाभावे पुनरप्युक्तं न्यतिव्याप्तिरस्या नूकदा चित्रस्ये वाद्वितीय
 हादि विशिष्टव्यवहारे विरोधोपपन्नाय कमे वाद्वितीयमित्यादि वेदा
 नवाक्यजन्यवृत्तिज्ञापे सहादतो नियतिगुहणं। विशिष्टविरोधोपपन्ना
 यकमानापेक्षासहावेपि स्वरूपव्यवहारे न दला वान्ति यतिगुहणं न
 द्या वृत्तिरिति पदकुसं द्रष्टव्यं। सेति। स्वातिरिक्तसंविज्ञापे सन्नियमान्ता

उता निर्वचनीयमतादसादिहताय पक्षाननासायस्यः॥३॥

१३॥

तस्तान्य निर्वचनीयकचनानि॥ तत्कथमनिर्वचनीयं नागमेवंकीर्तिर्द्वितीय
पक्षनिनासायतदचनार्थसोपपत्तिकयास्मत्स्येवदर्शयति॥७॥ अद्भुतत्वादिनि
र्वाच्यं ब्रह्मचिच्छेसमेवच॥७॥ अद्भुतत्वादाकचयेत्तादेवचेसमनिर्वाच्यमुच्यते॥
ननु सदादिप्रकारे निर्वक्तुमशक्यत्वात्॥ कुतः॥ न केवलं चेसमनिर्वाच्यमुच्यते किं
तु ब्रह्मतदितरचेतनं च॥ न च ब्रह्मादेरनिर्वाच्यतां गीकानां हो॥ अतस्त्रयथाद्भु
तत्वादेव साव्याख्यायात्तथा चेसस्यपि॥ प्रकरणात्॥७॥ अचिर्मात्रतएवैतत्॥७॥
एतद्ब्रह्मचिच्छेसं चततोद्भूतत्वादेवाविद्यमुच्यते॥ ननु सदादिप्रकारेर्मेनोवि
सुविषयत्वात्॥७॥ अतर्क्याज्ञेयमेवच॥७॥ तत इति वर्तते॥ तेनेवकारस्य सर्व
धः॥ अतर्क्ये च तदज्ञेयचातर्क्याज्ञेयं॥ ततोद्भूतत्वादेव॥ ननु सदादिप्रकारे ननु
प्रादुर्गसक्षेपावाज्ञातुमशक्यत्वात्॥ अनेव तेः प्रसक्षतेपि बाध्यावतत्वेन
एथमुपादस्य॥ अस्तेवयत्र ब्रह्मणो सहा निर्वाच्यतादिप्रपञ्चस्योच्यते
यत्र तु ब्रह्मेवैतन्मन्यदन्तमिह साधु किंस्तत्रैवैतत्त आह॥७॥ रगता

थ

॥१३॥

वतिभूतशानीप्रलयेऽसदमूर्तबाध्वंतमिक्षाख्यनासीत्॥सअमूर्तेरचिव्य
 तेजो रूपंनोआसीत्॥नजःराब्दोपनक्षितंरुपात्रयंचनासीत्॥पसःपरीस
 वेगतमव्याकृतंमोमतअमूर्तसंबंधाभावाजोआसीदिति॥सदसेधव्योभा
 वाभावपरत्वेप्रसिद्धमूर्तोमूर्तपनत्वेवसिबेस्थदंतभावात्पुनानाजःप्रकृतेःप्रति
 षेधोनर्थकःस्यादितिअनिष्टितनप्रतीतिनाथेप्रामादिकीशोदाहनपीकृते॥अ
 यथानासदासीजोसदासीत्तदानीमितेतावदेवउदाहरतिष्यत्॥ननुप्रतीति
 र्थेबाधितेथानिमावश्यकमेव॥तकिंशुद्धिदाहनयोन॥मैवं॥बाधकेनाथीत
 नमेवल्लभ्यते॥ननुतद्विशेषोपीति॥तत्राश्रयणीयमेवश्रुत्यतनं॥ननुश्रुति
 पुत्राणादिषुप्रपंचस्यानिर्वचनीयत्वमुच्यते॥अचिसंलमतक्यवमज्ञेय
 त्वंच॥नचतत्रचिंताधविषयमेवाथ॥तथासतिप्रमाणातनिर्विषयत्वा
 पपत्तेः॥अतःसदादिप्रकारैरचिसत्वाद्येवतदर्थः॥किंचप्रपंचोन्तोसन्न
 सइत्यपिसतिवाक्यमि॥नचासत्वादेवतदर्थः॥प्रतीतिविनोधात्॥अ

तमे

၃၀၄

पक्षमोर्ध्वतः ॥ ५ ॥ गोपुत्रः ॥ यश्चिप्रवेशयो न्यनंधपर्यंतवर्ध
यत्तंबकणसमानविहा ॥ स्त्रीणां यथेष्टं ॥ अथ सूर्यावलोकनंचनिष्क्रम
पां ॥ जननात्तृतीये मासि ॥ जन्मनस्पत्रे इष्टदेवतापूजनपूर्वकं अ
लंभतेन शिशुना सोप्तवस्तु दर्शनं कारयित्वा चतुर्थमासे शुभकाले
ग्नचंद्रधनुर्ददर्शयेत् ॥ केचित्तु ॥ स्वप्नेन अवियौ विश्वे देवास्त्रिष्टुप्
शिशां कातोपणे विनियोगः ॥ स्वप्ने ॥ मिमीता ० ॥ अनेह पित्रादि
शि शुभंक मानो हणः आशु शिशान इति त्रयोदशार्चस्या प्रतिपद्य सक्त
स्थ इष्टा प्रतिपद्य इष्ट स्थिष्टु ॥ चतुर्थी वृहस्यति देवत्या त्रयोदश्यनुष्टुप्
रिद्रो नायुष्या निवृध्य र्थे उपविनियोगः ॥ ओं आशु शिशान नान ॥ १३

٩٠٩

पूर्वाक्षे षष्ठमध्यान्नेवाविष्णुशिवब्रह्मचंद्रसूर्यदिगीशातासत्यस
पस्यतीकुलदेवतागोब्राह्मणान्यथाविचवसपूज्यमात्रुसगच्छस्य
लंस्तस्यशिपाशोःकर्णयोर्वेध्यंस्थलमलुक्तफनसेनाक
पिलायथाविचवसुवर्षानूप्यतामलोहसूच्यामांगलिकद्विगु
णपदादिसूत्रोपेतायासोचिकेतान्येनेवाकुलेनपुत्रगस्त्रिया
राप्रा०इमुस्वस्योदस्वस्यवाकर्णवेधयेदनोवृतेसूर्यनश्मिपा
तस्थलेगणादोपित्रादिकुमानस्यपूर्वदक्षिणःकुमारीस्तपू
र्ववामःकर्णोध्यः॥वेधननस्यत्रातृतीयनेक्षेत्रकर्णक्षालुन
मुष्णिगारिणागोहपार्थकार्येनादौचकर्णोयथाचनणधान

भगवान्महात्मकौ व्यक्तिः किमात्मको भगवान् नूतानात्मक एश्वर्यात्मकः शक्त्या
त्मक इति बुद्धिमानो भगवतो भगवतो लक्ष्यामहे ॥ बुद्धिमान् मनोमानं
गप्रत्यंगानिति ॥ सद्देहसुखगंधश्चक्षुस्तान् ॥ सत्यराक्रमः ॥ ज्ञानतानसु
खसुखसुखविस्तुः परमोक्ष इत्यादिकथा ॥ शक्तिपक्षे दृश्यति ॥ ॐ उत्पत्य स
भवात् ॥ नहि पुरुषने नेगुही तस्त्री ॥ उत्पत्तिर्दृश्यते ॥ ॐ न च कर्तुः करणं
यदि पुरुषो गीक्रियते तस्यापि करणभावादनुपपत्तिः ॥ अविज्ञानादिभिर
वा तदप्रतिषेधः ॥ यदि विज्ञानादिकरणं तस्या गीक्रियते तदा त एव सृष्ट्या
द्युपपन्नो सीधरवदांत भार्गवः ॥ ॐ विप्रतिषेधाच्च ॥ सकलश्रुत्यादिविरुद्धत्वाच्चास
मंजसो ॥ ॐ ॥ इति श्रीमत्कृष्णदेवायनलतब्रह्मसूत्रभाष्यश्रीमद्वाल्मीकीयभग

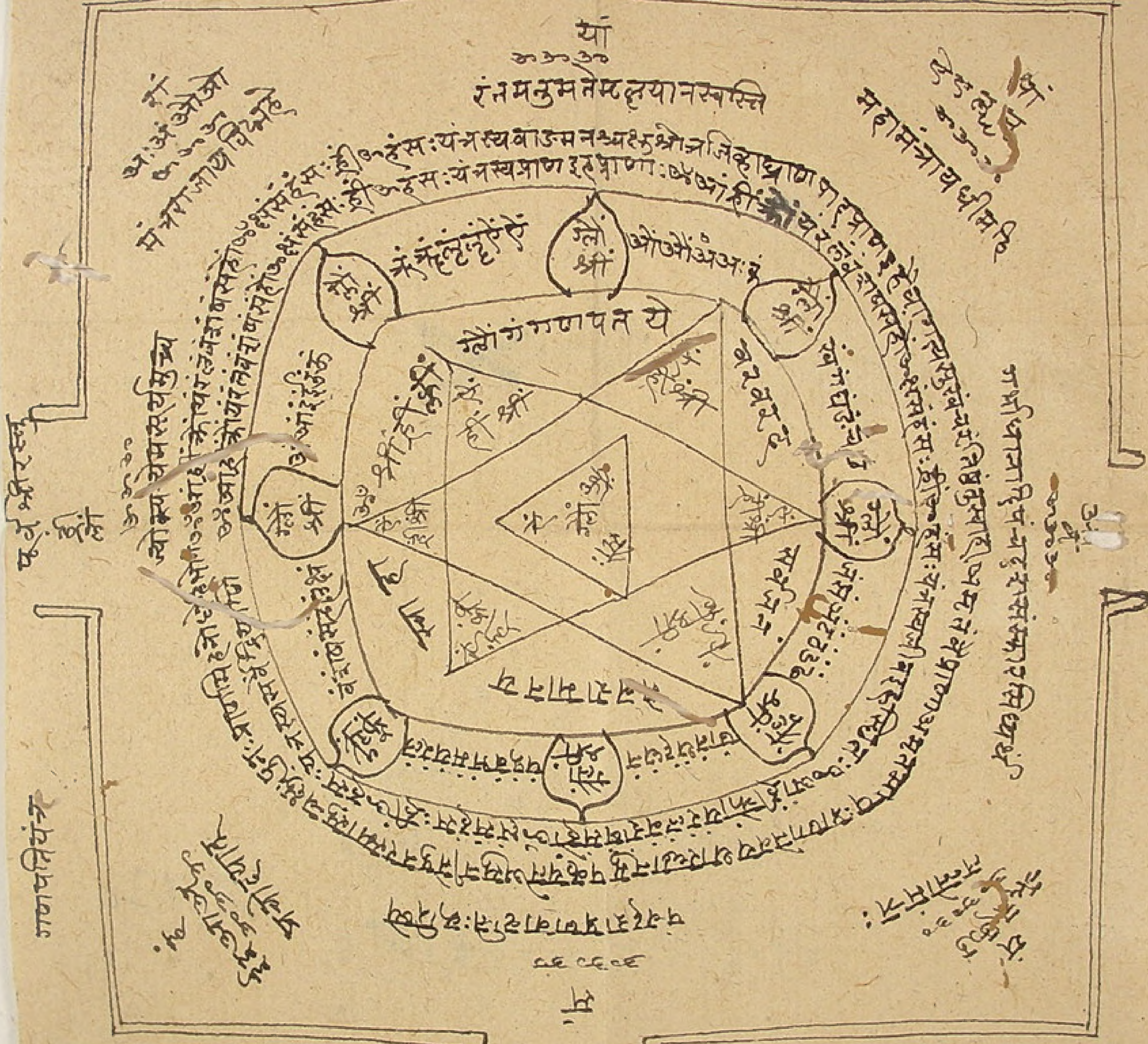

पादाचार्यविरचिते हिंदीयाध्यायस्य द्वितीयः पदः श्रीकृष्णपण्डितः ॥

रिद
इति
संकीर्णपत्रसंग्रहः

श्रीकृष्णपण्डितः

गणपतिपूजनं
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः

श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः

श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः

श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः
 श्रीगणेशाय नमः

370 1/2 1/2 1/2 1/2

2130

370 1/2
370 1/2

370 1/2

X

370 1/2

370 1/2